

AVRUPA GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA UKRAYNA KRİZİ

ANKASAM
ANKARA KRİZ VE SİYASET
ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

COPYRIGHT © 2017

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

Yayın No: 20

Analiz No: 4

Birinci Baskı - 2017

Tasarım: Sami BURGAZ

ANKASAM | ANKARA KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

ankaya Mh. Cemal Nadir Sk. No: 20,

ankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46

Faks: +90 312 474 00 45

E-posta: info@ankasam.org

AVRUPA GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA UKRAYNA KRİZİ

NİHAT DUMLUPINAR

Analiz No: 4
Ekim 2017

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Ukrayna'nın Rusya ve Batı Açısından Önemi	8
Ukrayna Krizine Yol Açan Politikalar ve Rusya'nın Tepkisi	12
Ukrayna Krizi ve Rusya'nın Hedefleri	13
Avrupa Güvenliği Kapsamında Takip Edilmesi Gereken Politikalar	18
Sonuç	20
Kaynakça	21

savaşın önlenmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Nitekim 20. yüzyılın çok kutuplu sisteminde beş büyük güç olarak ifade edebileceğimiz ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin'in oluşturduğu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), hem ülkeler arasındaki diyalogun artmasını sağlamış hem de veto yetkisinin sağladığı etkiyle ülkelerin askeri anlamda tek taraflı hareket etme özgürlüğünü sınırlamıştır.

BM'nin yanı sıra nükleer silahların ortaya çıkışıyla büyük güçler arasında yaşanabilecek muhtemel bir savaşın maliyeti daha da artmıştır. Özellikle nükleer güçlerin ikincil nükleer taarruz kabiliyetini kazanması caydırıcılığın etkisini daha da artırmıştır. Bu analiz neticesinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında BM'nin kurulması ve nükleer silahların caydırıcı etkisiyle büyük güçler arası savaş ihtimalinin azaldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Büyük güçler arası savaş ihtimalinin azalmasında etkili olan bir diğer faktör de Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu dünya düzenidir. Soğuk Savaş Dönemi olarak ifade edilen 1946-1990 yılları arası dönemde¹ çok kutuplu düzene göre daha istikrarlı olduğu ifade edilen iki kutuplu düzen hüküm sürmüş ve büyük güçler arası sıcak bir savaş yaşanmamıştır. Bu dönemde ideolojilerin (komünizm ile kapitalizm) hâkimiyet mücadelesi çerçevesinde Kore Savaşı, Vietnam Savaşı gibi bölgesel savaşlar yaşansa da küresel anlamda belirli ölçüde istikrarın yaşandığı ifade edilebilir.

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan büyük yıkımlar büyük devletleri savaşın önlenmesi maksadıyla arayışlara itmiştir. Başarısız Milletler Cemiyeti (MC) tecrübesinin ardından günümüzde halen varlığını ve küresel güvenliğe etkisini devam ettiren Birleşmiş Milletler (BM) barışın sürekliliği yönündeki arayışların en önemli tezahürü olarak gösterilebilir. Birleşmiş Milletlerin ortaya çıkışından bugüne kadar birinci ve ikinci dünya savaşlarına benzer bir savaş görülmemesine rağmen dünya bölgesel anlamda pek çok silahlı çatışmaya sahne olmuştur. Esasında Birleşmiş Milletlerin temel yapılanmasına baktığımızda savaşların önlenmesinden daha ziyade büyük güçlerin karşı karşıya gelebileceği bir

¹ Haydar Çakmak, *Avrupa Güvenliği*, Barış Kitap Basım ve Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara 2007, s. 96.

Ancak BM ile Dünya barışının tam olarak sağlandığı veya ülkeler arası barışın sürekliliğinin tesis edildiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle Soğuk Savaşın sona ermesiyle en istikrarsız düzenlerden biri olarak gösterilen tek kutuplu dünya düzeninde etnik kimliğe dayalı çatışmalar boy göstermeye başlamıştır. Nitekim 1990-2003 yılları arasında büyük çoğunluğu iç savaş olan 59 büyük çatışma yaşanmıştır.² Söz konusu çatışmalardan sadece dört tanesi devletlerarası savaş olarak ifade edilmektedir: Irak-Kuveyt Savaşı, ABD-İrak Savaşı, Hindistan-Pakistan Savaşı ve Etiyopya- Eritre Savaşı.³ 2003 ve sonrasına baktığımızda ise ABD'nin Irak ve Afganistan işgalleri, İsrail-Lübnan Savaşı, Rusya'nın Gürcistan müdahalesi ve nihayetinde konumuzu oluşturan Ukrayna krizi özellikle büyük güçlerin taraf olduğu devletlerarası çatışmaların artış gösterdiğine işaret etmektedir.

Ukrayna krizi, diğer kriz ve çatışmalardan temelde iki noktada ayrılmaktadır. Bunlardan ilki başka bir ülkenin topraklarının işgal edilmesin de ötesine geçilerek toprak ilhakının yaşanmasıdır. İkinci husus ise devletlerin konvansiyonel savaş yerine hibrit savaş adı altında yeni bir stratejiyi kullanarak milli çıkarlarına ulaşmaya çalıştığını ortaya koyan iyi bir örnek olmasıdır.

Peki Ukrayna krizinden küresel ve bölgesel anlamda hangi sonuçlar

çıkarılmalıdır? Batının izlediği hatalı güvenlik politikalarından mı kaynaklanmıştır? Avrupa Güvenliğinin tesis edilmesine yönelik izlenmesi gereken politikalar neler olmalıdır? Bu çalışmada bahsi geçen bu sorular cevaplanmaya çalışılacaktır.

UKRAYNA'NIN RUSYA VE BATI AÇISINDAN ÖNEMİ

Ukrayna özellikle Soğuk Savaş sonrası NATO'nun ve AB'nin doğuya doğru genişlemesiyle Beyaz Rusya ile birlikte Batı ile Rusya arasında tampon ülke haline gelmiştir. Yaklaşık 44 milyon nüfusuyla⁴ gerek güvenlik anlamında gerek ekonomik anlamda bölgesel ve küresel öneme sahiptir. Nüfusunun yaklaşık %60-75'i Ortodoks⁵ olan Ukrayna kendisini laik bir devlet olarak tanımlamaktadır.⁶ Laikliğin sadece devletin ilkeleri olarak kağıt üstünde kalmadığı nüfusun %75'nin her dine saygı gösterilmesi gerektiğini düşündüğü ifade edilmektedir.⁷ Ukrayna nüfusunun %77,8'ini Ukraynalılar oluştururken, %17,3'ünü etnik Ruslar oluşturmaktadır.⁸ Nüfusun büyük çoğunluğunun Ukraynacayı ana dili olarak tanımlamasına rağmen günlük konuşma dili olarak çoğunlukla Rusçanın tercih edildiği ifade edilmektedir.⁹

2 Elisabeth Sköns, "The Cost of Armed Conflict," *Peace and Security: Stockholm International Peace Research Institute Project on Military Expenditure and Arms Production*, s. 173, http://conflictrecovery.org/bin/SIPRI-Costs_of_Armed_Conflict.pdf, (Erişim Tarihi: 30.03.2017).

3 Aynı yer.

4 *CIA World Factbook*, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/Library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>, (Erişim Tarihi: 30.03. 2017).

5 Gennadiy Druzenko, "Religion and The Secular State in Ukraine", Addendum 2014, s. 705-706, <https://www.iclrs.org/content/blurp/files/Ukraine%20%202014%20FINAL.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.09.2017).

6 Druzenko, *a.g.m.*, s. 716.

7 Druzenko, *a.g.m.*, s. 705.

8 CIA World Factbook'un 2001 yılı verilerine göre yorumlanmaktadır.

9 Anna Fournier, "Mapping Identities: Russian

Ukrayna'nın bölgesel ve küresel anlamdaki önemini incelediğimizde Rusya açısından Batıya nispeten çok daha fazla önem arz ettiği görülmektedir. Ukrayna'nın Rusya açısından önemini ulusal güvenlik ve ekonomi olarak iki alanda incelemek mümkündür.

Güvenlik açısından bakıldığında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Almanya'nın kontrol edilmesi açısından NATO güçlerinin Avrupa'daki varlığını kabul eden Rusya, ittifakın doğuya doğru genişlemesine açık bir şekilde karşıydı.¹⁰ Tarihte Fransız ve Alman saldırılarına karşı büyük yüzölçümünden dolayı tampon görevi gören Ukrayna'nın Batıyla entegrasyonu Rusya tarafından büyük bir tehdit olarak algılanmaktadır.¹¹ Rusya'nın bu algısının anormal olduğunu ileri sürmek yerinde bir ifade olmayacaktır. Devletlerin yakın çevresindeki potansiyel tehditlere karşı duyarlı olması normal bir tutum olarak karşılanmalıdır. Nitekim ABD'nin yakın çevresinde Rus veya Çin askeri güçlerinin varlığını kabul etmesi beklenemez.¹²

Rusya'nın güvenlik anlamındaki bir diğer endişesi Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğiyle Kırım'daki limanların kendi kontrolünden çıkıp NATO'nun kontrolüne girmesidir. 1997 yılında 20 yıllığına kiralanan Sivastopol Limanının kullanım hakkının Batı

yanlısı Viktor Yushchenko tarafından uzatılmayacağını ilan edilmesi de Rusya'nın kaygılarında ne kadar haklı olduğunu göstermektedir.¹³ Yushchenko'dan sonra Devlet Başkanı olan Yanukovych limanın kullanım hakkını 2042 yılına kadar uzatsa da, 2014 yılında başlayan meydan protestoları Rusya'nın bu konudaki kaygılarını artırmıştır.¹⁴ Kırım'ın Rusya açısından iki stratejik önemi bulunmaktadır. Birincisi Sivastopol Limanının NATO kontrolüne girmesi Rus Donanmasının Karadeniz'in Doğusuna hapsolması anlamına gelecektir. Sivastopol Limanı'nın Rusya açısından önemini artıran diğer nokta ise Rusya'nın Karadeniz sahillerinin büyük gemiler için elverişli olmaması dolayısıyla donanmasının bu limana olan ihtiyacıdır.

Ukrayna'nın önemini ekonomik açıdan incelediğimizde 44 milyonluk büyük bir Pazar olmasının yanında Rusya'nın uzay ve savunma teknolojilerinde Ukrayna'ya bağımlı olduğunu görmekteyiz.¹⁵ Bununla birlikte Ukrayna Putin'in Avrasya Birliği planının gerçekleştirilmesinde çok önemli bir yere sahiptir. Avrasya Birliğinin Ukrayna'sız başarıya ulaşması mümkün gözükmemektedir.¹⁶ Bazı düşünürler daha da ileri giderek Ukrayna'nın Rusya'nın entegrasyon planlarının tamamen dışında

Resistance to Linguistic Ukrainisation in Central and Eastern Ukraine", *Europe-Asia Studies*, Cilt: 54, Sayı: 3, Mayıs 2002, s. 419.

10 John J. Mearsheimer, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin," *Foreign Affairs*, Eylül-Ekim 2014, s. 2.

11 Mearsheimer, *a.g.m.*, s. 5.

12 Mearsheimer, *a.g.m.*, s. 5-6.

13 "Yushchenko: Russian Black Sea Fleet must be Withdrawn by 2017", *Kyiv Post*, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/yushchenko-russian-black-sea-fleet-mustbe-withdra-53835.html>. (Erişim Tarihi: 29.09.2017).

14 Stephen M. Dayspring, *Toward A Theory of Hybrid Warfare: The Russian Conduct of War During Peace*, Naval Postgraduate School, Aralık 2015, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 119.

15 Stephen Larrabee vd., *The Ukrainian Crisis and European Security*, Rand Corporation, 2015, s. 3.

16 Larrabee vd., *a.g.e.*, s. 5.

kalmasının Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nin çöküşünü hızlandıracağını, Avrasya Birliği'yle birlikte, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ)'nün önemini azaltacağını ve nihayetinde Rusya Federasyonu'nun parçalanmasına yol açabileceğini söylemektedir.¹⁷

Ukrayna'nın Rusya için ekonomik alandaki bir diğer önemi ise doğalgaz ticaretinden kaynaklanmaktadır. Rusya'dan Avrupa'ya yapılan gaz ihracatının yarısı, kendisi de büyük ölçüde Rus doğalgazı alıcısı olan Ukrayna üzerinden yapılmaktadır.¹⁸

Tüm bu faktörleri göz önüne aldığımızda Ukrayna'nın Rusya açısından hayati önemi haiz olduğu aşikardır. Peki Ukrayna ABD ve Avrupa açısından da aynı derecede önemli midir? Soruyu biraz değiştirirsek Ukrayna ABD ve Avrupa için bir krizi göze alacak kadar önemli midir? Bu soruların cevabını bulmak için derin bir araştırmaya hiç gerek yok. Batının Ukrayna krizine ilişkin tutumu her şeyi ortaya koymaktadır. Mearsheimer'in ifade ettiği gibi ABD ve Avrupalı müttefiklerinin Ukrayna'yı korumak için Rusya'ya karşı askeri güç kullanmayı düşünmemeleri Ukrayna'nın onların temel çıkarları arasında olmadığını göstermektedir.¹⁹ Nitekim ABD Başkanı Obama 26 Mart 2014 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmada şunları söylemiştir:²⁰

17 Andrii Yermolaiev vd., *Ukrainian Conflict and the Future of Global and European Security*, Yeni Ukrayna Strateji Enstitüsü, 2015, s. 17.

18 Simon Pirani vd., *What the Ukraine Crisis Means for Gas Market*, The Oxford Institute for Energy Studies, Mart 2014, s. 2.

19 Mearsheimer, *a.g.m.*, s. 12.

20 Barack Obama, "Remarks in Addressing to European Youth," *Palais des Beaux Arts Brussels*, 26 Mart 2014. <http://www.defenseone.com/ideas/2014/03/full-text->

"...Dürüst olmak gerekirse, eğer çıkarlarımızı dar bir bakış açısıyla tanımlarsak, diğer yöne bakmaya karar verebiliriz. Ekonomimiz Ukrayna'nınkiyle derinden bağlı değil. İnsanlarımız ve vatanımız Kırım'ın işgalinden dolayı direk bir tehditle karşı karşıya değil. Sınırlarımız Rusya tarafından ilhak edilmekle tehdit edilmiyor..."

ABD açısından yukarıdaki ifadeler oldukça doğrudur. Avrupa açısından ise Ukrayna nispeten daha önemlidir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Rusya'dan gelen doğalgazın %50'si Ukrayna'dan geçmektedir. Bunun yanında Rusya için olduğu kadar Avrupa içinde önemli bir pazardır. Ayrıca özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için Ukrayna'nın önemli bir hammadde kaynağı olduğu söylenebilir.²¹ Ancak sayılan tüm bu hususlar Rusya'yla askeri anlamda karşı karşıya gelmeye geçecek hususlar olmadığı açıktır. Ukrayna'nın başta Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere Avrupa açısından en temel önemi Rusya'yla arasında bir tampon vazifesi görmesidir. Ancak bu vazifeyi yerine getirmek için Batıya entegre olmasına ihtiyaç yoktur. Tarafsız bir Ukrayna her iki taraf için de tampon görevini yerine getirebilecektir.

Ukrayna'nın önemini Rusya ve Avrupa açısından inceledikten sonra şimdi de Ukrayna açısından Batıyla entegrasyonun mu yoksa başta Rusya olmak üzere eski Sovyet

obamas-contest-ideas-speech-nato/81322/, (Erişim Tarihi: 02.04.2017).

21 Igor Koval, "Ukraine's Security Role in Eastern Europe", David E. Albright-Semyen J. Appatov, der., *Ukraine and European Security*, St. Martin's Press, 1999, s. 139.

ülkeleriyle entegrasyonun mu rasyonel bir tercih olduğuna kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Öncelikle Ukrayna endüstrisi geleneksel olarak Rus standartlarına dayalı olması nedeniyle Rusya ve diğer BDT ülkelerine ihracata eğilimlidir. Hatta bazı sektörler için Rusya ve BDT ülkelerinin tek pazar konumunda olduğu ifade edilmektedir.²² Avrupa Birliği (AB)'ne üyelik yolunda imzalanan Birlik Anlaşması (Association Agreement) içinde yer alan Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi Ukrayna'ya Avrupa pazarını açarken rekabet kabiliyetini artırmayı ve Avrupa standartlarına ulaşmayı koşul olarak sunmaktadır.²³ Avrupa marketlerinin Ukrayna'ya açılması neyi ifade etmektedir. Batılı ülkelerin Ukrayna'dan genellikle hammadde veya düşük seviyede işlem görmüş ürünleri alması bu pazarı doğu pazarına göre avantajlı kılmaktadır.²⁴

Ukrayna'nın ekonomik anlamda gelişmesi anlamında AB üyeliğiyle birlikte Batıdan gelmesi beklenen yatırım büyük önem arz etmektedir. Mevcut kriz nedeniyle hali hazırda yatırım için elverişli görülmeyen Ukrayna modernleşme anlamında AB yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır.²⁵ Buna karşılık Rusya doğalgaz yönünden büyük ölçüde bağımlı olan Ukrayna, Avrasya Birliğine katılması durumunda doğalgaza dayalı ağır sanayisi için çok daha ucuz doğalgaza

ulaşabilecektir.²⁶

Bir diğer açıdan baktığımızda AB üyeliği kurumsal geçmişi ve tecrübesi bakımından Avrasya Birliğinden daha yararlı gözüktense de AB'nin içinde bulunduğu kriz büyük bir risk barındırmaktadır.²⁷ Ayrıca AB ülkeleri tarafından reformların yerine getirilmesi koşulu bağlamında 15 milyar dolarlık IMF (Uluslararası Para Fonu) kredisi sağlama vaadi, Rusya tarafından koşulsuz olarak vaat edilen aynı miktardaki krediler kapsamında ticaret sınırlamalarının kaldırılması ve doğalgaz fiyatlarında büyük ölçüde indirim yapılması vaatleriyle boy ölçüşecek seviyede değildir.²⁸

Rusya ile Avrupa arasındaki ilişkilere baktığımızda ise her iki tarafın da istikrarlı ve güvene dayalı bir ilişkiden oldukça kazançlı çıkacağı aşikârdır. Doğalgaz konusunda büyük ölçüde birbirine bağımlı olan Avrupa ve Rusya için karşı karşıya gelmek çok istenilir bir durum değildir. Bununla birlikte özellikle Almanya ve İtalya'nın Rusya ile iyi ilişkiler kurmaktan önemli ölçüde ekonomik çıkarları bulunmaktadır.²⁹ Ayrıca Ukrayna'daki bir kriz Doğu Avrupa ülkelerinde tedirginliğe yol açmak suretiyle zaten düşüşte olan ekonominin daha da olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Şu unutulmamalıdır ki iyi yönetilen ülkelerle çevrili olmak Avrupa için her daim önemli bir çıkardır.³⁰

²² Nicolas Liche, "The EU Association Agreement versus Membership in the Eurasian Economic Union. Did Ukraine Make the Right Choice?" *U.S. Naval War College, Ukraine* 2016, s. 47.

²³ *The EU and Russia: Before and Beyond the Crisis in Ukraine*, The European Union Committee The Stationary Office Limited, Londra 2015, s. 28-34.

²⁴ Liche, *a.g.m.*, s. 49-50.

²⁵ *Aynı yer.*

²⁶ *Aynı yer.*

²⁷ Liche, *a.g.m.*, s. 45.

²⁸ The European Union Committee, *a.g.e.*, s.55-56.

²⁹ The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 28

³⁰ The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 47.

UKRAYNA KRİZİNE YOL AÇAN POLİTİKALAR VE RUSYA’NIN TEPKİSİ

Bir önceki bölümde ifade edilen çıkarlar göz önüne alındığında kriz öncesi Batı tarafından izlenen politikaların rasyonel olmadığı görülmektedir. Rusya’yı karşısına almanın hiçbir şekilde çıkarlarıyla örtüşmemesine rağmen, Batı Rusya’nın temel milli çıkarlarını tehdit edecek politikalarla Rusya’yı tedirgin etmiş ve nihayetinde sert güç kullanmak durumunda bırakmıştır. Batının bu irrasyonel tutumunun arkasında yatan en temel neden Sovyetler Birliğinin yıkılması sonrasında Rusya’nın süper güç vasfını kaybetmesi ve Batıyı karşısına alacak güce sahip olamadığı düşüncesidir. Nitekim gerek NATO’nun gerekse AB’nin doğruya doğru genişlemesinin ilk dalgaları karşısında durumu kabullenmiş görüntüsü veren Rusya Federasyonunun kırmızı çizgileri doğru bir şekilde değerlendirilmemiştir.

Rusya’nın ekonomik gücü de göz önüne alındığında bir süper güç olmaktan uzak bir görüntü vermesi, çıkarları söz konusu olduğunda tepki vermeyeceği anlamına gelmemektedir. Mearsheimer’in dediği gibi “tarih ülkelerin temel stratejik çıkarlarını korumak için her türlü sonuca katlanabileceklerini göstermiştir.”³¹ Nitekim son 10 yıl içerisinde dünya Gürcistan ve Ukrayna krizleriyle iki defa buna şahitlik etmiştir.

Soğuk Savaş sonrası NATO’nun Avrupa’daki varlığına razı olan

ancak Doğuya doğru olabilecek bir genişlemeye karşı olan Rusya birçok defa Ukrayna ve Gürcistan’a doğru bir genişlemenin kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.³² Batılı ülkeler tarafından bu konuda garanti alan (1990 yılında ABD ve Almanya, 1991 yılında Birleşik Krallık ve Fransa tarafından garanti verilmiştir.) Rusya verilen sözlerin tutulmaması hasebiyle NATO’yu kendisine tehdit olarak görmeye devam etmiştir.³³ NATO’yla birlikte AB’nin genişlemesi de Rusya tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü siyasi olarak Batı eksenine kayan bir ülkenin askeri anlamda da içinde olduğu blokla ortak hareket etmesi gayet doğaldır.

2004 yılında Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Litvanya ve Estonya’yı, 2007 yılında Romanya ve Bulgaristan’ı bünyesine alan AB³⁴ 2004 yılında Gürcistan ve Ukrayna’nın içinde bulunduğu yakın çevresindeki 16 ülkeye yönelik Avrupa Komşuluk Politikası projesini, 2009 yılında ise Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna’ya yönelik olarak Doğu Ortaklığı Projesini başlatmıştır.³⁵

AB’ye paralel olarak 1999 yılından itibaren NATO’nun doğu istikametinde genişlemesi de devam etmiştir. Batı, Ukrayna, Gürcistan ve Rusya ilişkilerinde dönüm noktası olarak ifade edebileceğimiz 2008 yılı Bükreş Zirvesinde Gürcistan ve Ukrayna’ya

32 Mearsheimer, *a.g.m.*, s. 6.

33 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 35.

34 “Avrupa Birliğinin Genişlemesi”, *T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı*, <http://www.ab.gov.tr/109.html>, (Erişim Tarihi: 16.04.2017).

35 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 34.

31 Mearsheimer, *a.g.m.*, s. 10.

yönelik alınan karar mevcut krizleri tetikleyen bir niteliğe sahiptir. Bu ülkelere yönelik üyelik eylem planı (MAP) başlatılmamasına rağmen Gürcistan ve Ukrayna'nın gelecekte üyeliğe kabul edileceğine ilişkin kesin bir ifade kullanılması Rusya'nın endişelerini en üst düzeye çıkarmıştır.³⁶

NATO tarafından Gürcistan ve Ukrayna'ya verilen bu söz nezdinde Kosova'nın BM üyesi ülkelerin çoğunluğu tarafından tanınması Rusya'nın Gürcistan müdahalesini kaçınılmaz kılmıştır.³⁷ Kosova'nın konusunu büyük bir yenilgi olarak algılayan Rusya, tüm dünyanın gözleri önünde Abhazya ve Güney Osetya bölgelerini işgal ederek Kosova'nın intikamını almış³⁸, Ukrayna konusunda da Batıya önemli mesajlar vermiştir. Yaklaşık 5 milyon nüfusuyla Rusya karşısında yalnız bırakılan Gürcistan'ın Batı açısından stratejik önemi haiz olmadığı görülmüştür. Özellikle ABD'nin stratejik çıkarları söz konusu olduğunda BMGK kararına bile ihtiyaç duymadan yaptığı müdahaleler, Gürcistan konusundaki sessizliğinin anlamını ortaya koymaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere Batı tarafından 90'lı yılların başında verilen teminatların yerine getirilmemesinin yanında, 1999 yılında NATO tarafından yürütülen Kosova Savaşı, 2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali gibi BM güvenlik konseyi atlanarak icra edilen silahlı

güç kullanımı da Rusya'da Batının Rusya'nın zayıflığından yararlanıyor olduğu hissini uyandırmıştır.³⁹ Putin'in önderliğinde Batıya ilk uyarısını Gürcistan müdahalesiyle veren Rusya; Batının izlediği siyasette ısrarcı olması, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki ilk toprak ilhakı olan⁴⁰ Kırım krizine kadar giderek Ukrayna müdahalesinde bulunmuştur.

UKRAYNA KRİZİ VE RUSYA'NIN HEDEFLERİ

Ukrayna Devlet Başkanı Viktor Yanukovich'in Birlik Anlaşması'nı imzalamayacağını söylemesiyle alevlenen meydan protestoları ve Batının protestolara verdiği destek Rusya'ya milli çıkarlarının tehlikede olduğu sinyalini vermiş ve Gürcistan'dan sonra bir kez daha başka bir ülkeye karşı askeri güç kullanmıştır. Renkli devrimlerin tekrarlanması olarak algılanan Ukrayna'daki hükümet değişimi Rusya'nın Ukrayna'da siyasi hamlelerle başarı elde edemeyeceğini göstermiş ve sert güce başvurmasına neden olmuştur.

2008 yılında Batı'nın tepkisini bir anlamda test eden Putin son dönemin yeni stratejisi olan "Hibrit Savaş Stratejisi"ni kullanarak Kırım'ı ilhak etmiş, Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaşmasını sağlamıştır. Rusya, Ukrayna'ya yönelik hibrit çabalarına 2014 yılından çok önce başlamıştır. 2014 yılında gerçekleşen Kırım'ın ilhakını ise yürütülen hibrit mücadelenin stratejik bir hedefi olarak

36 "Enlargement", *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*, http://www.nato.int/cps/bu/nato/hq/topics_49212.htm, (Erişim Tarihi: 30.03.2017).

37 Ronald Asmus, *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia and the Future of the West*, Palgrave MacMillan, New York 2010, s. 12.

38 Jan Pieklo, "OSCE 'BIS': A New European Security Initiative," Cicero Foundation Great Debate Paper, Vol: 15, No: 2, Nisan 2015, s. 6.

39 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 20.

40 Dayspring, *a.g.t.*, s. 103.

görmekte yarar vardır.⁴¹ Rusya uzun yıllardır Ukrayna üzerinde hibrit savaşını sürdürmekle birlikte askeri olmayan unsurların hepsini çok etkin bir şekilde kullandığı söylenemez. Mesela Rusya her ne kadar yumuşak gücünü kullanarak Ukrayna halkını etkilemek istemişse de girişimleri propagandadan öteye geçememiştir. Aslında ortak tarih ve ortak dil (Rusça) göz ününe alındığında yumuşak güç anlamında büyük avantaja sahip olan⁴² Rusya bu avantajını uygulamaya yansıtamamıştır. Bu husustaki en önemli iki faktör tarihten kaynaklanan Rusya'nın olumsuz imajı ve Rusya'nın son dönemdeki otoriter tutumu ve saldırgan politikalarıyla bu imajı pekiştirmesidir.⁴³ Bu sebeple Rusya bazı kesimler tarafından yumuşak güç olarak ifade edilse de özellikle etnik Rusları hedef alan propaganda faaliyetlerini öne sürerek etkili olmaya çalışmaktadır.

Rusya yumuşak güç konusunda başarısız olsa da Ukrayna'yı ekonomik ve enerji anlamında kendine bağımlı hale getirmek suretiyle zayıflatma politikasında oldukça başarılı olmuştur.⁴⁴ Rusya'nın yürüttüğü hibrit savaşını bir boks maçına benzetirsek Abhazya ve Güney Osetya'nın bağımsızlıklarının veya Kırım'ın ilhakının son raunt olarak ifade edilmesi yerinde olacaktır. Bu bağlamda Ukrayna'nın önceki rauntlarda defalarca yere düştüğünü,

ekonomik ve siyasi hamlelerle Rusya'nın istediği kıvama geldiğini ve 2014 yılında Rusya'nın bitirici yumruğu vurduğunu söyleyebiliriz.⁴⁵

Rusya'nın Kırım'a yönelik harekâtına geçmeden önce Gürcistan'da da uyguladığı temel bir taktiği vurgulamakta yarar vardır. Rusya gerek Gürcistan gerekse Kırım örneklerinde dünya çapındaki olayları maskeleyen amaçlı kullanmıştır. Rusya 2008 yılında Pekin Olimpiyatları'nı, 2014 yılında ise ev sahipliğini yaptığı Soçi Olimpiyatlarının gölgesinde hibrit savaşını devam ettirmiştir.⁴⁶ Kırım'ın ilhak edilmesinde Ukrayna'nın doğu sınırına yığınaklanma yapmak suretiyle ikinci bir maskeleyen yaptığı da söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'daki ilk toprak ilhakı olan⁴⁷ Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi neredeyse hiç kan dökülmeden gerçekleşmiştir.⁴⁸ Dünya kamuoyuna "küçük yeşil adam" olarak yansıyan üniformalarında hiçbir işaret olmayan silahlı bir grubun Kırım'da boy göstermesiyle başlayan işgal neredeyse hiçbir direnişle karşılaşmamıştır. Rusya'nın inkâr politikası izlediği bu süreçte Karadeniz Donanması'nın bir parçası olarak zaten Kırım'da bulunmakta olan 810. Deniz Piyade Tugayı marifetiyle Parlamento binası başta olmak üzere resmi binaları, basın yayın kuruluşları ve stratejik noktalar süratli bir şekilde

41 Dayspring, *a.g.t.*, s. 103.

42 Jill Dougherty, *Russia's 'Soft Power' Strategy*, Georgetown University, Kasım 2013, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 16.

43 Peter Rutland-Andrei Kazantsev, "Limits of Russia's Soft Power," *Journal of Political Power*, Vol: 9, No: 3, 2016, s. 395.

44 Dayspring, *a.g.t.*, s. 130-131.

45 Dayspring, *a.g.t.*, s. 2.

46 Dayspring, *a.g.t.*, s. 120-121.

47 Dayspring, *a.g.t.*, s. 103.

48 Mitch Potter, "Ukraine Crisis: Russia's Gloves Come Off as The Insignia Go On", *The Star*, 1 Mart 2014, https://www.thestar.com/news/world/2014/03/01/ukraine_crisis_russias_gloves_come_off_as_the_insignia_go_on.html, (Erişim Tarihi: 30.11.2016).

ele geçirilmiştir.⁴⁹ Rusya'nın Kırım harekâtını bu kadar rahat ve kansasız bir şekilde icra etmesi dünya kamuoyunda büyük bir şaşkınlık uyandırmıştır. Bu konunun arkasında Rusya tarafından yerel televizyonlar vasıtasıyla titizlikle uygulanan dezenformasyon ve propaganda yatmaktadır. Özellikle etnik Ruslar hedef alınarak Ukrayna'nın AB'ye katılması durumunda etnik Rusların ikinci sınıf vatandaş muamelesi göreceği propagandasının oldukça etkili olduğu ifade edilmektedir.⁵⁰ Ayrıca meydan protestolarında Rusçanın statüsünün değiştirileceği ve Kırım yerel polisi Berkut mensuplarının işlerine son verileceğine yönelik anons yapılması Kırım'da Ukrayna'ya karşı paramiliter örgütlenmeleri hızlandırmıştır.⁵¹

Kırım'da Rus yanlısı örgütlenmelerin arkasındaki temel aktör olan siyasetçi Aleksi Aksyanov Kırım Parlamentosu tarafından Rus Spetsnazların eşliğinde Başbakan seçilmiş ve ilk iş olarak Rusya'dan askeri müdahalesi için resmi talepte bulunmuştur. Böylelikle inkâr politikası izleyen Rusya için askeri müdahaleye yönelik resmi gerekçe hazırlanmış oldu.⁵² Gürcistan'da olduğu gibi Kırım'da da pasaport dağıtmak suretiyle vatandaşlarını koruma bahanesi oluşturan Rusya inandırıcı olmasa da müdahalesine resmiyet kazandırmıştı.

Müdahaleye gerekçe bulan Rusya diğer aşamada da demokratik ölçülerde

ilhak için gerekçe oluşturmak amacını taşımaktaydı. Yine Rus askerlerinin yoğun güvenlik önlemleri eşliğinde (!) yapılan referandumla Kırım'ın Rusya'ya bağlandığı ilan edildi. Henüz bu durum diğer devletler tarafından kabul edilmese de neticede Kırım Rusya'nın fiili kontrolü altındadır. Referandumda %97 oranında Rusya'ya katılma yönünde oy kullanıldığı ilan edilse de referandum sonuçlarına halen şaibeli olarak bakılmaktadır.

Kırım örneği askeri olmayan yöntemlerin etkili bir şekilde kullanılarak zaman içinde zayıflatılan hedef ülkenin inkâr ve aldatma politikaları eşliğinde karşı koyamaz duruma getirilmesinin ve istenilen hedefe ulaşılmasının en yakın ve en çarpıcı örneği olarak kabul edilebilir.

Etnik Rusların yine yoğun olarak bulunduğu Luhansk ve Donetsk'in yer aldığı Donbas Bölgesi Kırım örneğinden farklılık arz etmektedir. Donbas Bölgesinde harekattan somut bir netice elde edilmemiş olması ve konvansiyonel unsurlarında dahil olmasıyla kaos ortamının giderek artması, Kırım'da elde edilen kansasız ve hızlı sonuçla kıyaslandığında Rusların bu bölgede başarısız olduğu algısını uyandırmaktadır. Nitekim Michael Kofman Ukrayna harekâtının başarısız bir hibrit harekât olduğunu ileri sürerek Rusya'nın bugüne kadar icra ettiği tüm harekâtlarda konvansiyonel harekâtın ön planda olduğu ve Rusya'dan hibrit savaş anlamında çekinmenin yersiz olduğunu ifade etmektedir.⁵³

49 Dayspring, *a.g.t.*, s. 129-136.

50 Michael Kofman-Matthew Rojansky, "A Closer Look At Russia's -Hybrid War-", *Kennan Cable*, Sayı: 7, Nisan 2015, s. 4.

51 Aynı yer.

52 Dayspring, *a.g.t.*, s. 138.

53 Michael Kofman, "Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts", *War on the Rocks*, <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2016).

Dayspring de Rusya'nın Donbas'ta Kırım harekâtını taklit etmeye çalıştığını ancak farklı şartların varlığı sebebiyle başarısız olduğunu söylemektedir. Ayrıca başarısızlığın arkasındaki faktörler arasında Donbas'taki hedeflerin net olmayışı ve halk desteğinin yeterli olmaması da gösterilmektedir.⁵⁴

Ancak, Donbas Bölgesinde Rusların hibrit harekâtının başarısız olduğu iddiaları sağlam temellere dayanmamaktadır. Elbette Kırım örneği üzerinden kıyaslama yapıldığında, ortaya çıkan kaos ortamının böyle bir algı oluşturması normal karşılanabilir. Fakat ortaya çıkarılan bu sonuç Donbas Bölgesindeki harekâtın arkasındaki hedeflerin ne olduğunun tam olarak anlaşılmadığının bir göstergesidir. Öncelikle Donbas bölgesinde Rusya tarafından sınır bölgesine yapılan yoğun askeri yığınaklanmanın Kırım Harekâtının fark edilmesini önlemek ve Ukrayna Ordusu'nun paramiliter unsurlarının muhtemel bir direncini Kırım'dan uzak tutmak amacıyla icra edilmiş olabileceği akılda tutulmalıdır. Bununla birlikte Donbas bölgesindeki uzun süren kaos ortamının, Kırım'daki fiili durumun sağlam temellere oturtulması ve bu esnada karşılaşılabilecek muhtemel direncin bertaraf edilmesi uygulamalarını maskelemek amacıyla yaratılmış olabileceği de düşünülmesi gereken bir faktördür.⁵⁵

Doğu Ukrayna'daki bu harekâtın belirli bir maske arkasında yeterince gizlenememesi, sınır bölgesindeki Rus Ordusunun hareketliliği Ukrayna'da

direnç duygusunu beslemiş ve Rus örgütlenmelerinin karşısında bir savunma oluşmasını sağlamıştır. Doğu Ukrayna'da faaliyet gösteren Dnipro Taburu ve Sağ Sektör adı verilen yapılanmalar Rus yanlısı hareketleri durma noktasına getiren önemli unsurlar arasındadır.⁵⁶ Rus yanlısı unsurların Ukrayna içlerinde durdurulması Rus Ordusunun müdahalesini beraberinde getirmiştir. Aralık 2014 itibariyle 10.000 civarında Rus askerinin bulunduğu tahmin edilen Doğu Ukrayna'da sınır boyunca yaklaşık 117 farklı üniteyle 40.000 kadar Rus askeri faaliyette bulunmaktaydı. Uzun mesafeli ateşleri de dâhil ettiğimizde 104 farklı Rus birliğinin aktif olarak çatışmalara katıldığı ifade edilmektedir.⁵⁷ Rus askeri sayısının 2015 Şubat itibariyle Donbas bölgesinde 14.400, sınır bölgesinde ise 55.800'e ulaştığı belirtilmektedir. Donbas bölgesindeki Rus yanlısı ayrılıkçı unsurları da 29.300 sayısına ulaştırmıştır.⁵⁸

Rusya lideri Putin hiç geri adım atmadan sürekli inkâr siyaseti yürütmüş ve bu bağlamda Rus ordusunun Doğu Ukrayna'daki çatışmalara katılımını yalanlamıştır.⁵⁹ Putin'in bu noktada uyguladığı önemli bir taktik gelişen durumlara ve avantaj durumuna göre barış görüşmelerini devreye sokması, zaman zaman çatışmaları sıcaklaştırıp soğutma

54 Dayspring, *a.g.t.*, s. 160.

57 Igor Sutyagin, "Russian Forces in Ukraine", *Royal United Services Institute*, London UK 2015, s. 4.

58 Reuben F. Johnson, "Update: Russia's Hybrid War in Ukraine-is working-" *IHS Jane's Defence Weekly*, 26 Şubat 2015, <http://www.matthewaid.com/post/112218572811/can-ukraines-military-beat-the-promoscow-rebels>, (Erişim Tarihi: 10.12.2016).

59 Dayspring, *a.g.t.*, s. 156.

54 Dayspring, *a.g.t.*, s. 146.

55 Dayspring, *a.g.t.*, s. 153.

taktiğidir.⁶⁰ Nihayet Rusya'nın Suriye müdahalesi bağlamında Ukrayna'daki krizin varlığı tamamen akıllardan silinmiştir. Bu bölgedeki son durum Rus yanlısı gruplar tarafından büyük ölçüde işgal altındaki Luhansk ve Donetsk bölgelerindeki istikrarsızlığın statükoya dönüştürülmüş olmasıdır.⁶¹

Mevcut çözümsüzlük halinin Rusya'nın başarısızlığını değil aksine hedefine ulaştığının bir göstergesi olduğunu söylemek için önemli nedenler bulunmaktadır. Bunlardan ilki Karabağ'da olduğu gibi çözümsüzlükten beslenmeye alışık olan Rusya, Ukrayna yönetimi üzerinde pazarlık için kullanabileceği yeni bir araç elde etmiş oldu. İkincisi Kırım'ın ilhak edilmesi sonucu Ukrayna Parlamentosu'nda kaybedilen koltuklardan sonra Donbas Bölgesi Parlamento'daki Rus sesinin tek temsilcisi haline gelmiştir. Özellikle Ukrayna'nın NATO ve AB üyeliğinin engellenmesi kapsamında Ukrayna meclisi içerisinde Rusya'nın bir veto gücüne sahip olmasının önemi büyüktür.⁶² Bu sebeple bölgenin Rusya'ya ilhakından ziyade bu bölgeye özel bir statü kazandırılması daha makul bir hedef olarak görünmektedir.⁶³

Rusya'nın Ukrayna harekâtında başarılı olmasının siyasi platformdaki nedenlerini incelediğimizde, Batının Rusya'nın bu hamlesini öngöremediğini ve Putin'in maskeleyen hamlesi neticesinde emarelerin Batı tarafından fark edilemediğini

görmekteyiz. Bununla birlikte Putin demokratik değerler üzerine kurulu NATO ve AB gibi Batılı kurumların gerek askeri müdahale gibi önemli konularda karar alma sürecinin uzunluğunun, gerek üye ülkelerin çatışan çıkarlarının farkındaydı. Önceki bölümde de ifade ettiğimiz gibi Almanya ve İtalya gibi ülkelerin Rusya'yla olan ticaretten elde ettiği önemli gelirler gibi üye ülkelerin farklı çıkarları, AB'nin ortak bir politika geliştirmesinin önünde engel oluşturmaktaydı.

Rusya, önceki bölümde de ifade ettiğimiz gibi Ukrayna'nın Batı açısından Rusya için olduğu kadar büyük önem arz etmediğini, bir başka deyişle Ukrayna'nın Batı için Rusya'ya askeri müdahalede bulunacak kadar önemli olmadığını da çok iyi bilmekteydi.

Soğuk Savaş'ın aksine Batı'nın karşısında bir bütün halinde yer almaması Putin'li Rusya'yı cesaretlendirmiş ve stratejik anlamda mevcut durumu lehine çevirmek için hareket geçmiştir. Bir sonraki bölümde de ifade edeceğimiz gibi bazı yaptırımlarla karşılaşırsa da kendisi açısından başarılı denebilecek neticeler elde ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

60 Aynı yer.

61 Tom Burridge, "Ukraine Conflict: Guns Fall Silent But Crises Remains," *BBC News*, 23 Ekim 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34606598>, (Erişim Tarihi:29.09.2017).

62 Larrabeeand vd., *a.g.e.*, s. 10.

63 Dayspring, *a.g.t.*, s. 151.

AVRUPA GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA TAKİP EDİLMESİ GEREKEN POLİTİKALAR

Bu bölümde Avrupa Güvenliği açısından mevcut kriz kapsamına Avrupa tarafından takip edilebilecek hareket tarzlarının neler olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Rusya diğer ülkeler tarafından ekonomik verileri ve sosyal ilerlemesinin gelişmiş ülkeler seviyesinde olmaması gibi nedenlerle küresel bir güç olarak görülmemektedir.⁶⁴ Ancak gerek 2008, gerek 2014 yılında görüldüğü gibi Batı için bölgesel ve küresel anlamda güvenlik problemlerine neden olabildiği bir gerçektir.

Batı Rusya'nın neden olduğu güvenlik krizine karşı ABD'nin öncülüğünde ilk etapta ekonomik yaptırımlar üzerinden karşılık vermiştir. Özellikle petrol fiyatlarının bilinçli bir politikayla önemli miktarda düşürülmesi⁶⁵ Rusya'nın ekonomisini büyük ölçüde zorlamaktadır. Mevcut durum itibarıyla düşen petrol fiyatlarının etkisini daha fazla üretip satmak yoluyla gidermeye çalışan Rusya'nın uzun vadede önemli ekonomik problemlerle karşı karşıya olacağı açıktır. Ancak ABD ve AB tarafından uygulanan ekonomik yaptırımların beklenen etkiyi verdiğini

söylemek pek mümkün değildir.⁶⁶ Bunda Komünist Sovyet dönemini yaşamış Rus halkının dayanma gücünün de etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Ekonomik yaptırımlara paralel olarak Baltık ülkelerine muhtemel bir Rus müdahalesini caydırmak amacıyla her bir Baltık ülkesine ve Polonya'ya 1000 askerden oluşan NATO gücü konuşlandırılmıştır. Bu önlemleri de çok yeterli görmeyen Baltık ülkeleri NATO tarafından ilave askeri önlemlerin alınması gerektiğini ifade etmektedirler.⁶⁷ Buna karşılık Rus yönetimi de Baltık ülkelerinin NATO tarafından silahlandırılmasını kendi güvenliklerine bir tehdit olarak algılandıklarını ve düşmanca olduğunu ifade etmektedir.⁶⁸

Batı'nın Rusya'nın muhtemel bir müdahalesine karşı almaya çalıştıkları askeri önlemler ne kadar rasyonel olduğu tartışmalıdır. Çünkü krizlerden önce gerek Gürcistan'a yapmış olduğu askeri yardımlar, gerek Ukrayna'da yürüttüğü askeri faaliyetlerin Rusya'yı caydırmadığı aksine agresifleştirdiği açıktır.⁶⁹ Bu nedenle kriz sonrası Avrupa ülkelerindeki askeri varlıkların artırılmasının Rusların milli çıkarlarına yönelik hamlelerini ne kadar caydıracağı tartışmalıdır.

Batı tarafından Avrupa Güvenliğine yönelik atılacak en önemli adım birlik içinde bir politika takip etmektir. Kriz sonrası AB içinde ambargo kararlarının

64 Yermolaiev *a.g.e.*, s. 13.

65 Forecast Chart Web Sitesinden alınan verilere göre Gürcistan krizi sonrası %30 seviyesine, Ukrayna krizi sonrasında %50 seviyesine düşmüştür. <http://www.forecast-chart.com/chart-crude-oil.html>, (Erişim Tarihi: 04.04.2017).

66 Yermolaiev vd., *a.g.e.*, s. 21.

67 Andrius Sitas, "Baltic States Seek More NATO Help Ahead of Russian Exercise", *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-baltic-nato-russia-idUSKBN15O2HZ>, (Erişim Tarihi: 11.04.2017).

68 Aynı yer.

69 David M. Fallon, "Strategy Mismatch in Ukraine," *U.S. Naval War College*, Ukraine 2016, s. 240.

alınması oldukça güç olmuştur.⁷⁰ Doğu Ukrayna'daki Rus politikasının agresif ve ısrarcı tutumu karşısında nispeten tek bir sesle konuşmaya başlayan AB içinde ekonomik krizin etkisiyle İtalya, Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetiminin ticari ilişkilerin normale dönmesine yönelik baskılarının müteakip dönemde diğer ülkelerde de etkisini gösterebileceği ileri sürülmektedir.⁷¹ Avrupalı ülkelerin Avrupa Güvenliğinin sağlanması amacıyla bencil çıkarlarını bir kenara bırakmaları olmazsa olmaz bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Avrupa Güvenliğinin Avrupa'nın kendisi tarafından sağlanabileceği düşüncesi bir kenara bırakılmalı ve NATO kapsamında ortak güvenlik üzerinde yoğunlaşarak Batının aynı ekseninde olması sağlanmalıdır.

Bazı kaynaklarda Batı'nın Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerine yönelik kısa vadede oldukça sert bir tutum sergilemesi gerektiği ifade edilmektedir.⁷² Ancak bu o kadar hassas bir noktadır ki, sergilenen sert tutum eşik noktasını aştığında güvenlik ikilemi sarmalıyla yeni krizlere yol açabilir. Bununla birlikte gerekli ölçüde bir tutum sergilenmemesi de Rusya'yı gelecekte yeni saldırgan adımları atması yönünde cesaretlendirebilir.

Krizin uzun vadede çözümüne ve Avrupa'nın sağlam temellere dayanan güvenliğine yönelik olarak birlik içinde hareket eden Batının yanında Rusya'yı da güvenlik yapısı içerisinde samimi bir şekilde dâhil eden bir tutum sergilenmelidir. Samimi bir tutum içinde öncelikle Ukrayna, Gürcistan ve Moldova gibi Rusya açısından büyük

öneme sahip olan ülkelerin Batılı siyasi ve güvenlik yapılanmalarına dâhil edilmesine yönelik politikalar bir kenara bırakılmalıdır.⁷³ Statüleri tarafsız olarak belirlenebilecek söz konusu ülkelerin hem Batı hem Doğu ile siyasi ve ekonomik ilişkiler kurarak istikrarlı bir şekilde kalkınmasını sağlayacak bir sistem hem Rusya açısından hem de Avrupa Güvenliği açısından makul bir yol olarak kendini göstermektedir. Söz konusu ülkelerin Rusya olmadan kalkınması ve istikrarlı bir ülke konumunu alması neredeyse imkânsız gibi gözükmektedir.⁷⁴ Bu çerçevede Batılı ülkelerin Batılılaştırma politikasında ısrarcı olmaması ve Rusya'yla asgari müşterekte buluşabilecekleri bir sistemi ele almaya hazır olması gerekmektedir.

Hâlihazırda Avrupa Güvenliği ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) tüm tarafları kapsaması nedeniyle ortak bir zemin teşkil edecek en uygun güvenlik yapılanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı yazarlar gibi Rusya'yı cezalandırmak amacıyla dışarıda bırakacak AGİT benzeri bir yapılanmanın⁷⁵ faydalı olmak yerine Rusya'nın güvenlik kaygılarını daha da artıracak bir gerçektir. Ancak bu noktada Rusya tarafından da olumlu bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir. Jan Pieklo'nun da ifade ettiği gibi Rusya bugüne kadar AGİT'i kendi çıkarlarına hizmet etmesi için kullanmaya çalışmış, etkin bir şekilde faaliyet göstermesini engellemiştir.⁷⁶ Bu noktada her iki tarafında mutabık

73 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 38.

74 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 78.

75 Pieklo, *a.g.m.*, s. 3.

76 Pieklo, *a.g.m.*, s. 4.

70 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 31.

71 Aynı yer.

72 The European Union Committee, *a.g.e.*, s. 92.

kalacağı etkin, verimli ve barışa hizmet eden bir AGİT Avrupa Güvenliğinin sağlam temellere oturması için gerekli görülmektedir.

SONUÇ

Soğuk Savaş sonrası bir anlamda duraklama ve gerileme dönemine giren Rusya Putin'in başa geçmesiyle yeniden küresel bir güç olarak kendini kabul ettirme gayreti içerisinde girmiştir. Batının ekonomik ve sosyal anlamda oldukça gerisinde kalan Rusya için eski Sovyet bölgesindeki hâkimiyeti Batıya kaptırmamak temel amacı teşkil etmekteydi. Soğuk Savaş sonrası NATO'nun Avrupa'daki varlığına itiraz etmeyen Rusya doğuya doğru bir genişlemeye ise her platformda karşı çıkmıştır.

Rusya'nın içinde bulunduğu durum karşısında yeniden bir süper güç olmasını mümkün görmeyen Batılı ülkeler gerek NATO'nun gerek AB'nin genişleme politikasıyla Rusya sınırına kadar gelmiş, Rusya'nın niyet ve potansiyelini doğru bir şekilde değerlendirememişlerdir.

Rusya NATO ve AB'nin genişleme politikasında Gürcistan ve Ukrayna'yı kırmızı çizgisi olduğunu defalarca yinelemesine rağmen Batı Rusya'ya kulak asmamıştır. Önce 2008 yılındaki Bükreş Zirvesi'nde alınan kararlar ve Kosova'nın bağımsızlığının tanınması Rusya'nın Gürcistan'ı işgal etmesiyle sonuçlanmış, müteakiben 2014 yılında Ukrayna'nın AB üyeliği kapsamında attığı adımlar ve Batılı ülkelerin Ukrayna siyasetine müdahalesi Kırım'ın ilhakı ve Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Mevcut krizlerin nedeni olarak dünyanın büyük bölümü tarafından Putin'li Rusya'nın kural tanımazlığı gösterilmesine rağmen, asıl sorumlu Batılı ülkelerin irrasyonel politikalarıdır. Batı Ukrayna'nın Rusya açısından ne kadar önemli olduğunu doğru bir şekilde analiz edememiş, doğuya doğru yapacağı bir genişleme sonucunda elde edeceği fayda ve mahzurları hesaplayamamıştır. Ya da Rusya'nın küresel bir güç olmasa da küresel etkiler doğurabilecek bir potansiyele sahip olduğunu görmezden gelmiştir.

Rusya'nın bu askeri müdahaleleri kapsamında Batının askeri anlamda bir müdahaleden kaçınması Ukrayna'nın Rusya açısından Batı için olduğundan çok daha önemli olduğunu göstermektedir. Dikkatli bir şekilde analiz edildiğinde Ukrayna'nın Batı için Rusya'yı karşısına alacak derecede bir öneme sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bugüne kadar Batı tarafından takip edilen genişleme politikası irrasyoneldir. Ukrayna açısından baktığımızda ise Rusya'yla iyi ilişkiler içerisinde olmak çok daha avantajlı gözükse de tarafsız kalmak suretiyle her iki taraf arasında üçlü bir diyalog en iyi hal tarzı olarak görünmektedir.

Avrupa Güvenliği bağlamında öncelikle Batının doğuya doğru genişleme politikasına bir son vermesi ve Ukrayna, Gürcistan ve Moldova'nın tarafsızlaştırılması yönünde bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Bununla birlikte farklı çıkarlar peşinde koşmak yerine tek bir vücut halinde ortak bir politika izlenmesi Batı için olmazsa olmaz bir gerekliliktir.

Avrupa Güvenliği kapsamında Avrupa'nın güvenliğini Avrupa tarafından sağlanması düşünceci yerine NATO'nun desteklenmesi ve ABD ve Kanada gibi ülkelerinde güç dengesinde yer alması önem arz etmektedir. Bununla birlikte Avrupa Güvenliğinin Rusya'nın da yer aldığı bir yapıyla şekillendirilmesi karşılıklı güvenlik kaygılarını giderecek en uygun yöntemdir. Bu kapsamda Batı tarafından olduğu kadar Rusya tarafından da samimi bir tutum sergilenmeli ortak güvene dayalı bir yapılanmanın herkes için en iyi hareket tarzı olduğu benimsenmelidir.

Bu bağlamda mevcut durumda tüm tarafları kapsayan AGİT'in yapısının aynı zamanda görevlerinin sağlıklı ve iyi niyetli bir şekilde revize edilmesiyle Avrupa Güvenliğinin sağlanmasında etkin bir rol oynayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

“Avrupa Birliğinin Genişlemesi”, *T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı*, <http://www.ab.gov.tr/109.html>, (Erişim Tarihi: 16.04.2017).

“Enlargement”, *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*, http://www.nato.int/cps/bu/natohq/topics_49212.htm, (Erişim Tarihi: 30.03.2017).

“Yushchenko: Russian Black Sea Fleet must be Withdrawn by 2017”, *Kyiv Post*, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/yushchenko-russian-black-sea-fleet-mustbewithdra-53835.html>. (Erişim Tarihi: 29.09.2017)

ASMUS, Ronald D., *A Little War That Shook The World: Georgia, Russia and the Future of the West*, Palgrave MacMillan, New York 2010.

BURRIDGE, Tom, “Ukraine Conflict: Guns Fall Silent But Crises Remains,” *BBC News*, 23 Ekim 2015, <http://www.bbc.com/news/world-europe-34606598>, (Erişim Tarihi: 29.09.2017).

CIA World Factbook, Central Intelligence Agency, <https://www.cia.gov/Library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>, (Erişim Tarihi: 30.03.2017).

ÇAKMAK, Haydar, *Avrupa Güvenliği, Barış Kitap Basım ve Yayın Dağıtım Ltd. Şti*, Ankara 2007.

DAYSRING, Stephen, *Toward A Theory of Hybrid Warfare: The Russian Conduct of War During Peace*, Naval Postgraduate School, Aralık 2015, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DOUGHERTY, Jill, *Russia's 'Soft Power' Strategy*, Georgetown University, Kasım 2013 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

DRUZENKO, Gennadiy, *Religion and The Secular State in Ukraine*, Addendum 2014.

- FALLON, David, "Strategy Mismatch in Ukraine," *U.S. Naval War College, Ukraine* 2016.
- FOURNIER, Anna, "Mapping Identities: Russian Resistance to Linguistic Ukrainisation in Central and Eastern Ukraine," *Europe-Asia Studies*, Cilt: 54, Sayı: 3, Mayıs 2002, s. 415-433.
- JOHNSON, Reuben F., "Update: Russia's Hybrid War in Ukraine-is working-" *IHS Jane's Defence Weekly*, 26 Şubat 2015, <http://www.matthewaid.com/post/112218572811/can-ukraines-military-beat-the-pro-moscow-rebels>, (Erişim Tarihi: 10.12.2016).
- KOFMAN, Michael, "Russian Hybrid Warfare and Other Dark Arts", *War on the Rocks*, <http://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>, (Erişim Tarihi: 02.12.2016).
- KOFMAN, Michael-Rojansky Matthew, "A Closer Look At Russia's -Hybrid War-", *Kennan Cable*, Sayı: 7, Nisan 2015.
- KOVAL, Igor, "Ukraine's Security Role in Eastern Europe", David E. Albright-Semyen J. Appatov, der., *Ukraine and European Security*, St.Martin's Press, 1999, s. 139-146.
- LARRABEE, Stephen vd., *The Ukrainian Crisis and European Security*, Rand Corporation, 2015.
- LICHE, Nicolas Liche, "The EU Association Agreement versus Membership in the Eurasian Economic Union. Did Ukraine Make the Right Choice?" *U.S. Naval War College, Ukraine* 2016.
- MEARSHEIMER, John, "Why the Ukrainian Crisis is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin," *Foreign Affairs*, Eylül-Ekim 2014.
- OBAMA, Barack, "Remarks in Addressing to European Youth," *Palais des Beaux Arts Brussels*, 26 Mart 2014. <http://www.defenseone.com/ideas/2014/03/full-text-obamas-contest-ideas-speech-nato/81322/>, (Erişim Tarihi: 02.04.2017).
- PIEKLO, Jan, "OSCE 'BIS': A New European Security Initiative," *Cicero Foundation Great Debate Paper*, Vol: 15, No: 2, Nisan 2015.
- POTTER, Mitch, "Ukraine Crisis: Russia's Gloves Come Off as The Insignia Go On", *The Star*, 1 Mart 2014, https://www.thestar.com/news/world/2014/03/01/ukraine_crisis_russias_gloves_come_off_as_the_insignia_go_on.html, (Erişim Tarihi: 30.11.2016).
- RUTLAND, Peter- Kazantsev Andrei, "Limits of Russia's Soft Power," *Journal of Political Power*, Vol: 9, No: 3, 2016.
- SITAS, Andrius, "Baltic States Seek More NATO Help Ahead of Russian Exercise", *Reuters*, <http://www.reuters.com/article/us-baltic-nato-russia-idUSKBN15O2HZ>, (Erişim Tarihi: 11.04.2017).
- SKÖNS, Elisabeth, "The Cost of Armed Conflict," *Peace and Security: Stockholm International Peace Research Institute Project on Military Expenditure and Arms Production*, http://conflictrecovery.org/bin/SIPRI-Costs_of_Armed_Conflict.pdf, (Erişim Tarihi: 30.03.2017).
- The EU and Russia: Before and Beyond the Crisis in Ukraine*, The European Union Committee The Stationary Office Limited, Londra 2015.
- YERMOLAIEV, Andrii vd., *Ukrainian Conflict and the Future of Global and European Security*, Yeni Ukrayna Strateji Enstitüsü, 2015.
- PIRANI, Simon vd., *What the Ukraine Crisis Means for Gas Market*, The Oxford Institute for Energy Studies, Mart 2014.

YAZAR

Nihat DUMLUPINAR, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında doktora eğitime devam etmektedir. Uluslararası İlişkiler alanında yayımlanmış çok sayıda akademik çalışması bulunan Dumlupınar'ın uzmanlık alanları; uluslararası ilişkiler teorileri, güvenlik, jeopolitik ve stratejidir. Dumlupınar, çok iyi derecede İngilizce ve iyi derecede Rusça bilmektedir.

